

Maja SUNČIČ | PLUTARHOV GRŠKO-
RIMSKI IMAGINARIJ:
RIMSKA IN GRŠKA VPRAŠANJA
KOT ANTROPOLOŠKI
MAKROTEKST

Izvleček

Članek obravnava Plutarhova *Rimska in Grška vprašanja* v širšem kontekstu avtorjevega korpusa, ki ga opredeljuje kot antropološki makrotekst. Sprašuje se o avtorjevem imaginariju, o pomenu umeščanja v čas in prostor ter konstruiranju grško-rimske kontinuitete. Izpostavlja značilnost Plutarhove idealistične antropologije, ki se kaže v izogibanju dvoumnostim in nasprotjem med zavojevanimi Grki in rimskimi okupatorji. Rimsko in grško identiteto predstavlja kot skupno polje dediščine, kjer kulturno dominirajo Grki. V kontekst svojega resničnostnega programa zato uvrsti virtualno grško-rimskost, ki s fuzijo pozitivnih lastnosti obeh vodi k preseganju razlik.

Abstract

The paper analyses Plutarch's *Roman and Greek Questions* in the broader context of the author's corpus, defined as an anthropological macro-text. It raises questions about the author's imaginary, about the importance of temporal and spatial placement, and about the construction of a Greco-Roman continuity. Plutarch's idealistic anthropology is characterised by the avoidance of all ambiguities and differences arising between the subjugated Greeks and the Roman invaders. The national identity of both is represented as their common, Greek-dominated cultural heritage. Plutarch's programme of reality thus encompasses a virtual Greco-Romanity, which fuses the positive characteristics of both peoples and leads to overcoming the differences.

Plutarhova spisa *Rimska vprašanja* (R. V), Ἀἰτιατὰ Ρωμαϊκά, in *Grška vprašanja* (G. V), Ἀἰτιατὰ Ἑλληνῶν,¹ spadata v zbirko *Moralia* ali *Etični spisi* in sta po rokopisni tradiciji združena v eno celoto vedno v zaporedju *Rimska vprašanja, Grška vprašanja* (*Vprašanja za R. V. in G. V. skupaj*). R. V. vsebujejo 113 vprašanj ali ajtiologij o rimskem življenju, G. V. pa nudijo 59 razlag ali ajtiologij o grški raznolikosti življenja, poimenovanja, ustanovitve mest ipd. Obe deli sta bili v 20. stoletju skoraj povsem spregledani in uvrščeni med Plutarhova manj pomembna dela.² V za-

¹ R. V. so v Lamprijevem katalogu pod številko 138, G. V. pa pod številko 166. O katalogu glej Irigoin, 1986.

² Za širšo predstavitev stanja raziskav in bibliografijo glej Sunčič, 2006.

dnjih nekaj letih se je ponovno zbudilo zanimanje za oba spisa, za kar je v prvi vrsti zaslužen plutarholog Jacques Boulogne.³

V članku se bomo posvetili predvsem tistim vidikom *R. V.* in *G. V.*, ki spisa uvrščajo v širši kontekst Plutarhovega korpusa. Spraševali se bomo o avtorjevem imaginariju, pomenu umeščanja v čas in prostor ter konstruiranju grško-rimske kontinuitete. Predlagane kontinuitete ne smemo razumeti kot kontinuiteto obeh besedil v modernih izdajah (sosledje *R. V.*, *G. V.*), ki sledijo 15 rokopisom obeh spisov.⁴ Podobno je treba domnevati tudi za *Vzporedne življenjepise* (*Življenjepise*) in primerjave, ki jim sledijo.⁵ Osnovna Plutarhova metoda pri pisanju *Življenjepisov* je primerjava življenja z življenjem, značaja z značajem in dela z delom: postopek lahko razberemo tudi v *Vprašanjih*, le da primerjava poteka v smeri od *R. V.* proti *G. V.*, medtem ko so primerjave, s katerimi sklene pare življenjepisov, obojestransko primerjalne (*Vprašanja* na koncu nimajo primerjave, saj se z zadnjim *G. V.* sklene krog).

Pascal Payen⁶ predlaga branje *Vprašanj* v celoti in kontinuirano (najprej *R. V.*, potem *G. V.*), medtem ko John Scheid⁷ v svojih analizah (ter na različnih predavanjih in seminarjih z variacijo teme o Plutarhovem imaginarnem prehodu po Rimu) domneva, da se lahko »knjiga« odpre kjer koli in prebere katero koli vprašanje ter se od tam pomika bodisi naprej ali nazaj po besedilu in s tem tudi po prostoru in času. Pri analizi *Vprašanj* ne smemo zanemariti *Življenjepisov* in celovitosti Plutarhovega korpusa⁸ – paralele oz. primerjave so pomembna značilnost Plutarhovega pisanja.⁹ Njegov program paralelizma, ki je očiten v *Življenjepisih* in *Vprašanjih*, jasno opiše tudi v uvodu v spis *Manjše paralele* (domnevno nepristen), in sicer kot težnjo po vzpostavitvi kontinuitete, dialoga med preteklostjo in (svojo) sedanjostjo: »Večina ljudi meni, da so stare zgodbe izmišljotina in legende, ker vsebujejo neverjetne elemente. Ampak jaz sem podobna dejstva odkril tudi v sodobnosti (καὶ ἐν τοῖς νῦν χρόνοις), zato sem izbral tista, ki so nastala v zgodovini Rima in vsako starodavno zgodbo zoperstavil nedavni ter zapisal tudi svoje vire.« Kot vidimo, si Plutarh prizadeva vzpostaviti povezavo, kontinuiteto med preteklostjo in svojo sodobnostjo, zato mora vprašanja kljub sodobnemu izhodišču v 1. stol. n. št. koncipirati brezčasovno oz. nadčasovno:

³ Boulogne, 1987, 1992, 1994, 1998, 2002a, 2002b.

⁴ Titchener, 1924.

⁵ Življenjepisi nisi zasnovani, da bi jih brali kot posamezni življenjepis: o tem predvsem Harrison, 1995.

⁶ Payen, 1998b, 39.

⁷ Scheid, 1991–1991, 273, tako tudi Boulogne, 1992, 4699, op. 111; 1994, 46.

⁸ Payen, 1998b.

⁹ Payen, 1998a, 13.

tako jih odveže pripadnosti posameznemu, etničnemu, kulturnemu in časovno-prostorskemu ter jih vpne v zakonitosti kozmosa.¹⁰

Vprašanja kot potovanje

Branje *R. V.* in *G. V.* zahteva primerjavo enega (Rima) z mnogoterim (grški svet), fiksiranega in nepremičnega (rimskega) z mobilnim (grškim). Plutarh razliko razreši z vzpostavitvijo kontinuitete: Grčija se nadaljuje v Rimu, in to ne samo kulturno, v institucijah in v jeziku, ampak tudi geografsko. Plutarh si pri vsakem vprašanju prizadeva, da bi prišel do dna kavzalnosti: njegov smoter je ajtiološki, »vzrokoslovni«. Boulogne¹¹ zato naslov prevaja drugače od ustaljene prakse, in sicer *Rimske in Grške ajtiologije oz. etiologije*, saj se deli ukvarjata z razlagami izvorov in ponujata številne možne interpretacije, pojem vprašanje pa je po njegovem mnenju preveč ohlapen. Kljub utemeljeni Boulognovi razlagi bomo vztrajali pri tradicionalnem poimenovanju *Vprašanja*. Ideja vprašanja pa ni zgolj plutarhavska ali obče filozofska (predvsem peripatetska¹²), ampak se vpenja tudi v kontekst raziskovanja in popotovanja, torej etnologije in antropologije, v *Vprašanjih* pa tvori tisto, kar je d'Ippolito¹³ poimenoval antropološki makrotekst.

Plutarh nastopa kot spraševalec, biograf, etnolog in antropolog, kot posrednik,¹⁴ ki potuje od Grkov k Rimljanom in od Rimljanov h Grkom s pomočjo različnih in mnogoterih vprašalnic. Grkom in Rimljanom postavlja vprašanja, ki se dotikajo razlik v življenjskih slogih, političnih in religioznih rab, jezika ipd., vse skupaj pa postavi na skupni imenovalec pogleda: pri tem prihaja do interference med grškim in rimskim pristopom, kar lahko razberemo tudi iz različnega načina spraševanja kot tudi iz različnih vprašanj. Vprašanja zarisujejo meje potovanja: Plutarhove meje so vedno grške – avtor se redno zateka k grški primerjavi. Primerjava pa ni zgolj kulturna, ampak tudi časovna: V odnosu do Rimljanov so Plutarhovi Grki kljub svoji »časovni prednosti« ob enem sodobniki in stari, Rimljani pa predstavljajo tiste posrednike, ki vzpostavljajo kontinuiteto in ohranjajo grškost živo.

Ker se pri iskanju vzrokov premika po času in prostoru, *Vprašanja* spominjajo na popotovanje. Popotovanje v obliki Plutarhovega vpra-

¹⁰ Darbo-Peschanski, 1998, 27, to povezuje s konceptom kozmologije zgodovine.

¹¹ Boulogne, 2002a, 91, ta naslov uporablja tudi v svojih drugih delih in študijah, npr. Boulogne, 1994, 1998.

¹² Glej Darbo-Peschanski, 1998, 22.

¹³ D'Ippolito, 1991.

¹⁴ Nouilhan, Pailler, Payen, 1999, 45–48.

šalnika kaže, da mnogoplastni rimski svet vsebuje grško plast.¹⁵ Skozi spraševanje in raziskovanje poskuša Rimljane postaviti v harmonijo s kozmosom,¹⁶ zato je njegovo potovanje poleg realnega (gibanje po prostoru) tudi imaginarno.

V *R. V.* lahko množičnost hipotez oz. ponujenih ajtiologij (največ šest¹⁷) pripišemo Plutarhovemu čudenju in omahovanju med različnimi možnostmi razlage. Čudenje igra pomembno vlogo pri raziskovanju, saj ga Herodot postavi v uvod svoje zgodovine.¹⁸ Čudenje, presenečenje je konstitutivni element etnološkega in antropološkega raziskovanja: vprašanje je začetek potovanja k drugemu. Platon v *Teajtetu*¹⁹ čudenje (τὸ θαυμάσιον) postulira za začetek filozofije, ravno tako pa ga lahko postavimo za rojstvo antropologije. Plutarh si tako kot etnolog ali antropolog postavlja vprašanje o tistem, kar čudi in šokira, θαῦμα.²⁰ Čudenje ga napoti k vprašanju, ki uteleša potovanje, podobno kot je to v *Žalostnih povratnikih* (*Tristes tropiques*) opredelil tudi Claude Lévi-Strauss:²¹ spraševanje se lahko začne šele, ko se končajo potovanja, pravi začetek etnološkega raziskovanja pomeni odpovedati se potovanjem in se zapisati vprašanjem, torej odpovedati realnemu v prid imaginarnemu potovanju. Plutarhova *Vprašanja* so ravno to: potovanje po imaginarnem času in prostoru v iskanju idealne grško-rimskosti.

Vprašanja razlike in kontinuitete

Izhodišče Plutarhovega raziskovanja je razlika: sprašuje se in razlaga tisto, kar se bi Grkom zdelo čudno, nerazumljivo.²² Navade razlaga kot verigo znakov,²³ kot uganke, ki jih je treba razvozlati, tako da ne bodo več nerazumljive ali absurdne.²⁴ Zelo pomembno vlogo ima jezik,

¹⁵ Payen, 1998b, 63.

¹⁶ Boulogne, 1998, 33.

¹⁷ *R. V.*, 34, 101.

¹⁸ »Herodot iz Halikarnasa je ta poročila zbral in zapisal, da ne bi s časom zamrl spomin na to, kar se je zgodilo po svetu, zlasti pa, da bi se ne pozabile velike, občudovanja vredne storitve (ἔργα ... θαυμαστά) tako Helenov kakor Barbarov, in zakaj je prišlo do vojne med njimi.« Prev. A. Sovrè.

¹⁹ Platon, *Teajtet*, 155d: »To doživljanje, čudenje, je namreč zelo svojsko filozofu. Da, ni drugega počela filozofije od tega.« Prev. G. Kocijančič.

²⁰ Glej *R. V.*, 50.

²¹ Lévi-Strauss, 1955.

²² Glej *R. V.*, 10.

²³ *R. V.*, 2, 42.

²⁴ Pri tem se naslanja na Pitagoro, o vprašanju uganke glej *R. V.*, 10, 52, 64, 72, 87.

kateremu pripiše didaktično funkcijo:²⁵ besedilo o navadah služi za moralno vzgojo.

Plutarh drugost, razliko reducira na identiteto: po njegovem prepričanju obstajajo »skupna jedra«, ki pa so se zgolj diverzificirala (lingvistično, prehranjevalno, obredno ipd.). Gre za t. i. *interpretatio graeca*,²⁶ ki vse – od panteona in nazivov uradnikov do jezika – helenizira. Zato Jacques Boulogne²⁷ vztraja, da pri prevajanju ne smemo romanizirati Plutarhove helenizacije, npr. Hero (*R. V.*, 87), spremeniti nazaj v Junono ipd. Helenizacija je integralni del Plutarhovega programa, saj se šele skozi postopek helenizacije (»vsi s(m)o Grki«²⁸) lahko pride do njegovega univerzalizma, človeka kot prebivalca kozmosa, kjer so razlike nepomembne. Rim postavi v okvir zakonov univerzuma, kjer gre za čas,²⁹ prostor³⁰ in bogove.³¹ Poziva k realizaciji univerzalnega človeka, prebivalca kozmosa.³²

Plutarhovo etnološko raziskovanje (vprašanja ali ajtiologije) se zaradi generalizacije prelevi v antropologijo: skozi prisvajanje rimskost povsem helenizira in jo skozi grške oči priliči univerzalnemu, kozmosu, ajtiologije, izražene v vprašanjih, pa postanejo zrcalo Plutarhovega imaginarija.³³ Rose³⁴ mu je zato očital »grški predsodek«. Zanj je značilno univerzalizirajoče branje rimskih navad – izhodiščna točka je vedno Grčija (pri nas)³⁵ in včasih celo njegova rodna Hajroneja.³⁶ T. i. »etnocentrična deformacija« je epistemološko upravičena z vidika antropologije, ki se zavzema za preseganje posameznega in prehod k splošnemu, po Plutarhu bi rekli k univerzalnemu oz. kozmičnemu. Zanj je najtočnejša razlaga tista, ki človeško obnašanje vpenja v zakone univerzuma onstran etničnih značilnosti, torej ne tista, ki bi veljala za največ ljudstev (odmev Herodotovega citata Pindarja »običaj je kralj«). Po Plutarhovem mnenju so Rimljani to, kar so, vladarji skoraj celotnega naseljenega sveta (*σχεδὸν ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην*),³⁷ zahvalju-

²⁵ *R. V.*, 72, 74–76, 87, 97.

²⁶ Na vprašanje *interpretatio* oz. kako prevajati "prevod" poskušajo odgovoriti Nouilhan, Pailler, Payen, 1999, 56–59.

²⁷ Boulogne, 1998, 34, glej tudi Boulogne, 1992, 2002a.

²⁸ Plutarh, *O sreči ali pogumu Aleksandra Velikega*, I.10 (332a): ni razlike med Grki in barbari kot nekoč, vsi dobri ljudje so Grki.

²⁹ *R. V.*, 19, 24–25, 38, 77, 84.

³⁰ *R. V.*, 15, 41, 47, 78, 94.

³¹ *R. V.*, 10–11, 13–15, 17–18, 22, 47, 74, 106.

³² Boulogne, 1994, 52.

³³ Boulogne, 1998, 36. Glej tudi Boulogne, 2002b.

³⁴ Rose, 1924, 52–65.

³⁵ *R. V.*, 40.

³⁶ *R. V.*, 16.

³⁷ Polibij, *Žgodovine*, 1.1.5.4.

joč Grkom in grški kulturi, ki jih je civilizirala. Grkom tako svetuje, naj se ne odtujijo svojim zavojevalcem, ampak naj skozi njih sprejmejo svojo lastno kulturo in veličino.³⁸ Plutarhova idealistična antropologija³⁹ tako poskuša uiti neljubim dvoumnostim in nasprotjem med zavojevanimi Grki in Rimljani okupatorji, vladarji naseljenega sveta, s kreacijo virtualnega Grko-Rimljana.⁴⁰ Poziv k odpovedi antagonizmu in simbiozi⁴¹ z Rimljani je poziv k odpovedi razliki in hkrati k primerjavi kulturnih podobnosti, kar razberemo tudi v *Življenjepisih*, še posebej v *συγκρίσεις*, primerjavah, ki sledijo biografskim »parom« in so paradigma takšnega virtualnega Plutarhovega grško-rimskega ideala.

Grki civilizirajo Italijo ne le z vpeljavo institucij in prava, ampak tudi z jezikom. In ravno grščina je za Plutarha osnovno orodje tradicije in zgodovine, ki se vpisuje tudi v kontekst dvojezičnosti med rimskimi izobraženci (ne pa tudi obratne dvojezičnosti pri Grkih ali pri samem Plutarhu, ki latinščine po lastnih besedah ni bil povsem vešč). Dihotomija med »nekoč« (*πρωτέρων, τὸ παλαιόν*⁴²) in »še zdaj« (*ἔτι καὶ νῦν, ἔτι νῦν*), »do zdaj« (*μέχρι νῦν*) ipd. postavlja sedanjost za izhodiščno točko opazovanja v želji, da bi pokazal, kako sedanjost ohranja vsaj sledi (starodavne) preteklosti⁴³ – in da so skoraj na vsakem koraku rimske zgodovine prisotni Grki. Plutarhov čas je konstruiran kot neprekinjena zgodovina (kljub velikim »luknjam« pozabe), vse poti pa vodijo iz njegovega zornega kota v 1. stol. n. št.

Čeprav se na prvi pogled zdi, da rimski in grški svet sploh ne komunicirata, saj vsak zavzema svojo pozicijo v prostoru (in tudi v času), Plutarh komunikacijo vzpostavlja na retorični ravni. Grki so nenehno prisotni v *R. V.*, medtem ko so Rimljani povsem odsotni iz *G. V.*⁴⁴ *G. V.* dajejo poudarek raznolikosti institucij, politike in njene povezave z religijo,⁴⁵ medtem ko je religiozna komponenta prisotna skoraj v vseh *R. V.* Razlika med *R. V.* in *G. V.* se kaže tudi v različni vprašalnici: v *R. V.* se skoraj v vseh vprašanjih sprašuje »zakaj« (*διὰ τί*),⁴⁶ medtem ko

³⁸ Plutarhovo nagnjenje do pacifizma in romanofilstvo je pri nekaterih zbuvalo dvome o kolaboratorstvu, glej Boulogne, 1994, 29, 40.

³⁹ Boulogne, 1998, 36.

⁴⁰ Boulogne, 1994, 61, Boulogne, 1998, 36.

⁴¹ O simbolični poroki kot načinu sožitja med Grki in Rimljani (oz. med Rimljani in zavojevanimi ljudstvi na splošno) glej Boulogne, 1994, 52–54.

⁴² *R. V.*, 4–5, 19, 25, 32, 43, 63, 66, 69–70, 76, 84–86, 91–92, 101, 107, 111; *G. V.*, 6, 17.

⁴³ Payen, 1998b, 56.

⁴⁴ Darbo-Peschanski, 1998, 24.

⁴⁵ *G. V.*, 1–4, 6, 9, 12–14, 14, 20–22.

⁴⁶ *R. V.*, 1–111, 113. *R. V.*, 105, 112: *διὰ τίνα αἰτίαν*, iz kakšnega razloga.

se v *G. V.* sprašuje po naravi, opredelitvi – »kako se imenuje«, »kaj je«, »kdo so« ipd.⁴⁷

Vprašanja so koncipirana v skladu s Plutarhovih programom, izraženim tudi v *Življenjepisih* – potovanje je dvojno⁴⁸ in poteka od Rimljanov proti Grkom in od Grkov proti Rimljanom, zgodovina, kulturne reference, opis rabe (ἔθνος) in navade (νόμος) pa tkejo kontinuiteto kulturnih referenc iz smeri od Grkov proti Rimljanom. Ugotavlja, da νόμοι določajo kulturo in s tem vladajo svetu, kar je odmev Herodotovih besed, ki citira Pindarja: »In Pindar ima po mnenju prav, ko trdi, da je običaj vsem svetu kralj.«⁴⁹ Ne glede na čas in prostor vsako ljudstvo meni, da je njihova navada najpravilnejša (oz. celo edina pravilna) – v tem pravilu se abstrahirajo razlike geografije in imaginarija.

Čeprav Plutarh promovira idejo zlivanja, fuzije, se rimska in grška identiteta ne zlivata druga v drugo, ampak odpirata skupno polje dediščine Grčije in Rima, v kateri na vsakem koraku simbolično dominirajo Grki. Plutarh bralce pelje na popotovanje raziskovanja sebe, drugega, barbarov (ne samo v izgubljenih *Barbarskih vprašanjih*) ter ga na koncu *G. V.* spet pelje nazaj v Rim.⁵⁰ Plutarh izpostavi pomembno razliko med Rimljani in Grki: Rimljani razmišljajo nacionalno in historično, Grki pa lingvistično⁵¹ – različnost razmišljanja ponazarja Plutarh v *Vprašanjih*. Imaginarno popotovanje je usmerjeno iz Rima proti Grčiji (v njeni mnogoterosti, geografski razpršenosti), ki je po Plutarhovem mnenju kulturno morda ena, vendar je hkrati tudi mnogotera.⁵²

Imaginarij grško-rimske kontinuitete

Plutarh daje prednost najstarejši zgodovini Rima, zelo pomenljiv pa je velik časovni razpon, ki ga spregleda oz. o katerem molči. Med pomembne akterje zgodnjega obdobja Rima spadajo Arkadijec Evander,⁵³ ki pobegne iz Grčije in se prvi naseli na področju bodočega Rima; Enej in izkrcanje Trojancev⁵⁴ – le-ti so vez med Grčijo in Rimom in temelj

⁴⁷ *G. V.*, 9, 31, 36–37, 39, 56–51, 53, 55, 58: διὰ τί, zakaj. *G. V.*, 40, διὰ τίνα αἰτίαν, iz kakšnega razloga. *G. V.*, 1–25, 29–30, 32, 34, 38, 40, 44: τί, τίς, τίνες, kdo. *G. V.*, 27–28, 33, 35: τί δήποτε, zakaj torej idr.

⁴⁸ Payen, 1998b, 40.

⁴⁹ Herodot, 3.38. Prev. A. Sovrè.

⁵⁰ Payen, 1998b, 49.

⁵¹ Payen, 1998b, 48.

⁵² Ni enega referenčnega mesta, Aten ali Sparte, ampak so mnoga: Epidavros, Kima v Mali Aziji, Solije na Cipru, Knid, *G. V.*, 1–4, itd.

⁵³ *R. V.*, 32, 41, 56, 76, 90, 92.

⁵⁴ *R. V.*, 6, 10, 41, 45, 78, 97.

grške časovne preddobnosti Grkov. Kot druga pomembna osebnost (oz. tudi lik) iz zgodnjega mitološko-zgodovinskega obdobja Rima je Romul,⁵⁵ zelo velik pomen pripiše epizodi ugrabitve Sabink,⁵⁶ ki po Plutarhovem mnenju uteleša v instituciji zakonske zveze konstitutivni element Rima. Od sedmih rimskih kraljev poleg Romula upošteva še Numo⁵⁷ (nad njegovo držo kralja zakonodajalca modreca je še posebej navdušen) in Servija Tulija.⁵⁸ Zgodovina Rima je omejena na čas ustanoviteljev pred 5. stol. pr. n. št., nekaj pozornosti posveti le začetnemu obdobju republike, ko omenja izgon kraljev in neizprosnost Bruta in Publikole,⁵⁹ galsko zavzetje mesta po porazu v bitki pri Aliji (leta 390 ali 387).⁶⁰ Po tem se zdi, da čas za Plutarha ne teče več, kot da Rim vse do njegovega časa ne bi imel več kot pisane in razburkane zgodovine, vredne pozornosti in tudi vprašanj (oziroma ajtiologij). Kar naenkrat se znajde v (svoji) sodobnosti, v 1. stol. n. št.

Tudi pri *G. V.* zasledimo podobno metodo: osredotoča se na čas pred trojansko vojno ali na mite, povezane z njo, na Odisejevo vrnitev na Itako,⁶¹ na čas kolonizacije med 775–600 in grško razširitev vpliva v Sredozemlju.⁶² Klasičnega obdobja ne omenja, slednje pa lahko pripišemo njegovemu zanimanju za manj znane zgodbe in tudi njegovem programu, usmerjenemu proti hegemoniji Aten v zgodovinopisju.⁶³

Plutarh izpostavi pomembno mentalitetno razliko med Grki in Rimljani: Rimljane zaznamujejo zakoreninjenost in stabilnost, Grke pa gibanje in kroženje med mesti,⁶⁴ zato je precej *G. V.* posvečeno zgodbam o ustanovitvi mest.⁶⁵ Rim se nahaja v Rimu, medtem ko je mesto Grčije v Sredozemlju. *G. V.* kažejo geografsko, lingvistično in politično raznolikost, ki zaznamuje grškost, ki svojo enotnost črpa iz kulturnih referenc na mesta spomina in identitete, kot so to npr. Itaka, Delfi, Megara, Argos, in skupni imenovalc kolonizacije sredozemskega bazena. Mesta spomina so časovno opredeljena, saj črpa iz arhaičnega in klasičnega obdobja (iz Homerjeve *Iliade* in *Odiseje*, Aristotelovih *Ustav*,

⁵⁵ *R. V.*, 15, 19, 21, 35, 46, 53, 57–58, 93.

⁵⁶ *R. V.*, 31, 85, 87, 101, 105. O ugrabitvi glej tudi *Romul*, 16.2, 21.1,

⁵⁷ *R. V.*, 15, 19, 23, 55. Posveti mu tudi samostojni življenjepiš, v *Primerjavi med Likurgom in Numo*, 1.10, pravi, da je bil bolj grški od Likurga.

⁵⁸ *R. V.*, 4, 36, 74, 100, 106.

⁵⁹ *R. V.*, 42, 91, 113.

⁶⁰ *R. V.*, 25, 98.

⁶¹ *G. V.*, 14, 31, 41, 43–44, 58.

⁶² *G. V.*, 11, 13, 15, 17, 19, 21–23, 26, 30, 35, 55.

⁶³ Zanimanje za manj znane zgodbe razloži v uvodu v *Ženska junaška dejanja*, češ da ne bo ponavljal znanih zgodb, ampak neznane in jih tako iztrgal pozabi. Za nekatere izmed opisanih dogodkov je Plutarh edini vir.

⁶⁴ *G. V.*, 57–59.

⁶⁵ *G. V.*, 11, 13, 15, 19, 21–23, 26 idr.

ki so temeljni Plutarhov vir). Plutarh se ne ukvarja s helenističnim svetom, ki je geografsko-politična (in tudi kulturna posledica) osvajanj Aleksandra Makedonskega. Čas helenizma je zanj obdobje, ko so Rimljani od Grkov že prevzeli vlogo posrednika in nadaljevalca grške kulture v rimskem prostoru in času. Njegova geografija Sredozemlja ni rimska, zato avtor po koncu *G. V.* vabi k vrnitvi v Rim.

Plutarh je čas dojemal kot totalen, kar mu dopušča primerjanje skozi dolga časovna obdobja – s tega vidika bi njegov pristop do vprašanj religije ali institucij lahko uvrstili v koncept dolgega trajanja (*longue durée*). Zavračal je koncept zgodovine bitk oz. »dogodkovne zgodovine«, ⁶⁶ zato se idejno bolj ujema s postulati novega zgodovinopisja šole *Annales* kot s tradicionalno historiografsko metodo (temu lahko pripišemo tudi ostre napade na njegovo zgodovinsko netočnost), saj se zanima za kulturno in politično zgodovino ter za zgodovino elit. ⁶⁷

Plutarh se podobno kot drugi antični zgodovinarji (npr. Herodot v uvodu v *Žgodbe*) osredotoča na ohranitev spomina – da posamezna dejanja ali akterji ne bi utonili v pozabo: pozaba obenem igra pomembno vlogo v Plutarhovem programu spomina, saj bomo opazili ogromne luknje in spreglede dolgih časovnih obdobj ter pomembnih dogodkov. Preteklost je zanj propaganda, mnogokrat mu služi kot nostalgični ideološki konstrukt. Nostalgija ni samo konservativni prijem in beg od realnosti, ampak je umeščena v širši kontekst Grčije v rimskem imperiju: Plutarhova fantazma podjarmljene Grčije, ki je kljub vsemu zmagovalka v času in prostoru rimske dominacije naseljenega sveta, tvori t. i. tamponsko cono, ki ščiti pred neljubo realnostjo. ⁶⁸ Po avtorjevem mnenju spominjanje na padce, poraze, spore in razlike ne koristi ne Grkom ne Rimljanom, zato spominu zapiše samo tista konstitutivna (mitsko-)zgodovinska dejanja, ki se ujemajo z njegovim programom in zrcalijo tipologijo idealnega.

Plutarh je izrazito nagnjen k idealiziranju in odmišljanju vsega, kar bi motilo njegovo podobo sveta oz. resničnostni program ⁶⁹ – njegovemu idealizirajočemu imaginariju, ki so si ga ideološko prirejali (in podrejali) v različnih obdobjih od renesanse do francoske revolucije, lahko pripišemo tudi veliko avtorjevo priljubljenost oz. nepriljubljenost od 19. stol. do druge polovice 20. stol., ko so nekateri raziskovalci začeli promovirati drugačno branje Plutarhovega korpusa. ⁷⁰ V tej luči lahko na vprašanje, zakaj in kako brati Plutarhova *Vprašanja* danes, ponudi-

⁶⁶ Glej npr. *Aleksander*, 1.2–3.

⁶⁷ Nouilhan, Pailler, Payen, 1999, 52.

⁶⁸ Boia, 1998, 27.

⁶⁹ Veyne, 1998.

⁷⁰ Za sumarni pregled glej predvsem Boulogne, 1994, 17–31; primerjaj s Payen, 1998a, 9–12, Nouilhan, Pailler, Payen, 1999, 48–51.

mo možni odgovor (ki pa je lahko tako kot pri Plutarhu formuliran kot vprašanje): morda ga lahko beremo tudi v sodobnem ideološkem kontekstu evropske skupnosti in iskanja slovenske identitete med nacionalizmom in zlivanjem v »evropsko« identiteto.⁷¹

LITERATURA

- BOIA, L. (1998): *Pour une histoire de l'imaginaire*, Paris.
- BOULOGNE, J. (1987): *Le sens des Questions romaines de Plutarque*, *Revue des études grecques*, 100, 471–476.
- BOULOGNE, J. (1992): *Les Questions romaines de Plutarque*, v: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, II.33.6, 4682–4708.
- BOULOGNE, J. (1994): *Plutarque. Un aristocrate grec sous l'occupation romaine*, Lille.
- BOULOGNE, J. (1998): *Les Etiologies romaines: une hermenéutique des moeurs de Rome*, v: *Plutarque: Grecs et Romains en Questions*, *Entretiens d'Archéologie et d'Histoire*, Saint-Bertrand-de-Comminges, 31–38.
- BOULOGNE, J. (2002a): *Plutarque, Oeuvres morales*, IV, prevod, komentarji, spremne študije, Paris.
- BOULOGNE, J. (2002b): *L'imaginaire de Plutarque*, v: *Entretiens sur l'Antiquité Gréco-Romaine*, Liège.
- DARBO-PESCHANSKI, C. (1998): *Pourquoi chercher des causes aux coutumes? (Les Questions romaines et les Questions grecs de Plutarque)*, v: *Plutarque: Grecs et Romains en Questions*, *Entretiens d'Archéologie et d'Histoire*, Saint-Bertrand-de-Comminges, 21–30.
- D'IPPOLITO, G. (1991): *Il Corpus Plutarcheo come macrotesto di un progetto antropologico: modi e funzioni della autotestualità*, v: D'Ippolito, G., Gallo, I. (ur.), *Strutture Formali dei 'Moralia' di Plutarco*, *Atti del III. convegno plutarcheo*, Palermo, 3–5 maggio 1989, 9–18.
- HALLIDAY, W. R. (1928): *The Greek Questions of Plutarch*, with a New Translation & a Commentary, Oxford.
- HARRISON, G. W. M. (1995): *The Semiotics of Plutarch's Συνηκρίσεις: The Hellenistic Lives of Demetrios-Anthony and Agesilaus-Pompey*, *Revue belge de philologie et d'histoire*, 73, 1, 31–104.
- IRIGOIN, J. (1986): *La catalogue de Lamprias, tradition manuscrite et éditions imprimées*, *Revue des études grecques*, 99, 318–331.

⁷¹ Podobno o sodobni kontekstualizaciji Plutarhovich *Vprašanj* razmišlja v sklepu Jacques Boulogne, 1994, 152–153, čeprav je njegov pogled po pričakovanju bolj »rimski« (zavojevalski), naš pa bi se moral zadovoljiti z »grškim«.

- KOCIJANČIČ, G. (2004): *Platon, Žbrana dela I, II*, prevod, opombe, spremne študije, Ljubljana.
- LÉVI-STRAUSS, C. (1955): *Tristes tropiques*, Paris.
- NOUILHAN, M., PAILLER, J.-M., PAYEN, Ph. (1999): *Plutarque: Grecs et Romains en parallèle. Questions romaines – Questions grecques*, uvod, prevod in komentarji, Paris.
- PAYEN, P. (1998a): *Introduction: Plutarque, les Modernes et l'identité des Anciens*, v: *Plutarque: Grecs et Romains en Questions, Entretiens d'Archéologie et d'Histoire, Saint-Bertrand-de-Comminges*, 5–18.
- PAYEN, P. (1998b): *Rhétorique et géographie dans les Questions romaines et Questions grecques de Plutarque*, v: *Plutarque: Grecs et Romains en Questions, Entretiens d'Archéologie et d'Histoire, Saint-Bertrand-de-Comminges*, 39–73.
- ROSE, H. J. (1924): *The Roman Questions of Plutarch, A New Translation with Introductory Essays & a Running Commentary*, Oxford, ponatis 1975, New York.
- SCHEID, J. (1990–1991): *Rituels et exégès: les Questiones romaines de Plutarque*, *Annuaire de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes*, tome 99, 273–278.
- SOVRÈ, A. (2006²): *Herodot: Žgodbe*, predgovor, prevod in opombe, Ljubljana.
- SUNČIČ, M. (2006): *Plutarhovo vzrokoslovje: uvod v Rimska in Grška vprašanja*, *Monitor ISH*, 8/2, 179–193.
- TITCHENER, J. B. (1924): *The Manuscript-tradition of Plutarch's Aetia Graeca and Aetia Romana*, Chicago.
- VEYNE, P. (1998): *Ali so Grki verjeli v svoje mite?*, Ljubljana.

Plutarch's Greco-Roman Imaginary: The Roman and Greek Questions as an Anthropological Macro-Text

Summary

The paper analyses Plutarch's *Roman and Greek Questions* in the broader context of the author's corpus, defined as an anthropological macro-text. It raises questions about the author's imaginary, about the importance of temporal and spatial placement, and about the construction of a Greco-Roman continuity. Plutarch's generalised approach gives his ethnological research an anthropological dimension: by adopting Romanity, he makes it all but Hellenised, and as such assimilated to the universal, the cosmic. Aetiologies in the form of questions become the mirror of his imaginary. From the anthropological point of view,

“ethnocentric deformation” is epistemologically legitimate, since it tends to overcome the particular and move to the universal, which, translated into Plutarch’s terms, means “cosmic”.

Perceived as a form of propaganda, the past often serves Plutarch as a nostalgic ideological construct. As such, nostalgia is not merely a conservative means of escapism but a broader context for a Greece taken over by the Roman Empire. Plutarch’s phantasm of a Greece subjugated, but nevertheless victorious in the time and space of the universal Roman domination, creates a so-called buffer zone, a protection from the unpleasant reality of her actual political status in the Empire. Plutarch sees no need to remember the falls, defeats, conflicts, and differences, which would serve neither the Greeks nor the Romans. Therefore he remembers only those constitutive events from myth and history which fit into his “programme” and mirror the ideal typology.

Plutarch’s idealistic anthropology is characterised by the avoidance of all ambiguities and differences arising between the subjugated Greeks and the Roman invaders. The national identity of both is represented as their common, Greek-dominated cultural heritage. Plutarch’s programme of reality thus encompasses a virtual Greco-Romanity, which fuses the positive characteristics of both peoples and leads to overcoming the differences.

Naslov:

dr. Maja Sunčič

Institutum Studiorum Humanitatis

Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Ljubljana

Breg 12

SI-1000 Ljubljana

e-mail: maja@ish.si